

**Opinie, uwagi i komentarze
do projektu zmian programu Fundusze Europejskie Województwa Lubuskiego 2021-2027
wraz z odniesieniem**

Lp.	Podmiot/osoba prywatna zgłaszająca uwagę/propozycję zmiany	Nr Priorytetu FEWL 21-27	Cel Szczegółowy / Pełna nazwa wskaźnika/ miejsce zapisu	Treść uwagi/propozycji zmiany (dla zgłoszonej uwagi koniecznym jest podanie konkretnej propozycję zmiany/zapisu/ wartości)	Uzasadnienie uwagi / propozycji zmiany/ dodatkowo, w przypadku propozycji zmian w alokacji należy wskazać obszar zwiększenia środków oraz obszar, z którego środki proponuje się przenieść	Odniesienie Instytucji Zarządzającej programem FEWL 21-27 (IZ)
1.	IK UP EFS+	14	Cel Szczegółowy (f)/Główne działanie planowane do realizacji/tiret 3	Proszę o korektę terminu „podnoszenie kwalifikacji” na „nabywanie kwalifikacji”.	Stosowanie prawidłowych terminów.	Uwaga uwzględniona Zapis w programie został zmieniony
2.	IK UP EFS+	14	Cel Szczegółowy (f)/Główne działanie planowane do realizacji/tiret 5	Należy doprecyzować, jakie działania związane z zapewnieniem kadry dla branż kluczowych będą podjęte w ramach programu, tak aby uniknąć powielania przedsięwzięć realizowanych na poziomie krajowym, np. w kontekście zwiększenia liczby nauczycieli zawodu.	Zapewnienie komplementarności z działaniami realizowanymi na poziomie kraju.	Uwaga uwzględniona Zapis w programie został uzupełniony.
3.	IK UP EFS+	14	Cel Szczegółowy (g)/Powiązane rodzaje działań	Proszę o korektę terminu „rozwijanie/podnoszenie/zmiana kwalifikacji” na	Stosowanie prawidłowych terminów.	Uwaga uwzględniona Zapis w programie został zmieniony

Lp.	Podmiot/osoba prywatna zgłaszająca uwagę/propozycję zmiany	Nr Priorytetu FEWL 21-27	Cel Szczegółowy / Pełna nazwa wskaźnika/ miejsce zapisu	Treść uwagi/propozycji zmiany (dla zgłoszonej uwagi koniecznym jest podanie konkretnej propozycję zmiany/zapisu/ wartości)	Uzasadnienie uwagi / propozycji zmiany/ dodatkowo, w przypadku propozycji zmian w alokacji należy wskazać obszar zwiększenia środków oraz obszar, z którego środki proponuje się przenieść	Odniesienie Instytucji Zarządzającej programem FEWL 21-27 (IZ)
				„nabywanie kwalifikacji i rozwijanie kompetencji”.		
4.	IK UP EFS+	14	Cel Szczegółowy (g)/Powiązane rodzaje działań	Sformułowanie „Kształcenie będzie realizowane w formule uczenia się przez całe życie” jest nieprawidłowe. Proszę o poprawienie zapisu np. w następujący sposób „Uczenie osób dorosłych będzie elastyczne ...”	Stosowanie prawidłowych terminów.	Uwaga uwzględniona Zapis w programie został zmieniony
5.	IK UP EFS+	Tabela 1 Uzasadnienie wyboru celów i interwencji	Dodano: CP4 Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych (EFRR)	Błędnie wskazano EFRR w działaniach, które mają być realizowane w cs EFS+ (d, f, g), w związku z art. 12c Rozporządzenia 2025/1913.	Uwaga porządkowa.	Uwaga uwzględniona Zapis w programie został zmieniony
6.	Zrzeszenie Gmin Województwa Lubuskiego	FELB.02	Gospodarka wodno-ściekowa (zakres zgodny z FEWL)	Dodanie obszaru wsparcia dotyczącego identyfikacji ryzyk dla ujęć wody oraz przygotowania strategii bezpieczeństwa wodnego zgodnie z Dyrektywą 2020/2184.	Dyrektywa (UE) 2020/2184 w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi wprowadza podejście oparte na ryzyku, obejmujące cały łańcuch dostaw – od obszarów zasilania ujęć (catchment areas), przez system	Uwaga konsumuje dotychczasowe zapisy programu. Zapisy programu FEWL 21-27 w ramach Priorytetu 2. Fundusze Europejskie na zielony rozwój Lubuskiego, Celu Szczegółowego (CS) 2 (v) przewidują możliwość wsparcia przedsięwzięć polegających na wsparciu bezpiecznego dostępu do wody oraz

Lp.	Podmiot/osoba prywatna zgłaszająca uwagę/propozycję zmiany	Nr Priorytetu FEWL 21-27	Cel Szczegółowy / Pełna nazwa wskaźnika/ miejsce zapisu	Treść uwagi/propozycji zmiany (dla zgłoszonej uwagi koniecznym jest podanie konkretnej propozycję zmiany/zapisu/ wartości)	Uzasadnienie uwagi / propozycji zmiany/ dodatkowo, w przypadku propozycji zmian w alokacji należy wskazać obszar zwiększenia środków oraz obszar, z którego środki proponuje się przenieść	Odniesienie Instytucji Zarządzającej programem FEWL 21-27 (IZ)
					zaopatrzenia w wodę, po instalacje wewnętrzne u odbiorców. Nakłada ona na państwa członkowskie oraz właściwe podmioty obowiązek: • identyfikacji zagrożeń w zlewniach ujęć wody, • oceny ryzyka dla systemów zaopatrzenia w wodę, • dostosowania monitoringu i środków ochronnych do zidentyfikowanych ryzyk, • zapewnienia obywatelom przejrzystej informacji o jakości wody i powiązanych zagrożeniach. Polska jest objęta postępowaniem naruszeniowym za opóźnienie we wdrażaniu	zrównoważonej gospodarki wodnej, w ramach którego możliwe jest finansowanie przedsięwzięć służących zarówno poprawie jakości wody i bezpieczeństwa dostaw, jak i wdrażaniu elementów podejścia opartego na ryzyku. Podsumowując identyfikowane potrzeby mieszczą się w ramach obecnego zakresu interwencji Programu FEWL 2021–2027 CS 2 (v). Należy jednak mieć na uwadze, iż w obszarze wsparcia tego CS priorytetem pozostają inwestycje wynikające z KPOŚK realizowane przez aglomeracje.

Lp.	Podmiot/osoba prywatna zgłaszająca uwagę/propozycję zmiany	Nr Priorytetu FEWL 21-27	Cel Szczegółowy / Pełna nazwa wskaźnika/ miejsce zapisu	Treść uwagi/propozycji zmiany (dla zgłoszonej uwagi koniecznym jest podanie konkretnej propozycję zmiany/zapisu/ wartości)	Uzasadnienie uwagi / propozycji zmiany/ dodatkowo, w przypadku propozycji zmian w alokacji należy wskazać obszar zwiększenia środków oraz obszar, z którego środki proponuje się przenieść	Odniesienie Instytucji Zarządzającej programem FEWL 21-27 (IZ)
					tej dyrektywy, a pierwsze pełne oceny ryzyka dla ujęć i systemów wodociągowych będą musiały zostać sporządzone w krótkim horyzoncie czasowym. Dla wielu gmin – szczególnie mniejszych – oznacza to konieczność podjęcia działań, do których nie posiadają dedykowanych środków.	
7.	Zrzeszenie Gmin Województwa Lubuskiego	FELB.02, FELB.13	Infrastruktura wody i bezpieczeństwo mieszkańców	Wprowadzenie wsparcia dla dywersyfikacji źródeł wody: budowy nowych ujęć, modernizacji i odtwarzania istniejących.	Województwo lubuskie należy do regionów Polski szczególnie narażonych na występowanie suszy rolniczej i niedoboru wody. Z analiz Instytutu Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa oraz systemu Monitoringu Suszy Rolniczej wynika, że w ostatnich latach: w wielu okresach raportowania ponad 50% gmin województwa lubuskiego spełnia to kryteria suszy	Uwaga konsumuje dotychczasowe zapisy programu. Program FEWL 21-27 w ramach Priorytetu 2. Fundusze Europejskie na zielony rozwój Lubuskiego, CS 2 (iv) przewiduje możliwość wsparcia przedsięwzięć polegających na wspieraniu małej retencji, w tym zagospodarowaniu wód opadowych i roztopowych oraz rozwoju błękitno-zielonej infrastruktury. W FEWL 21-27 znajdują się jednoznaczne zapisy dopuszczające realizację przedsięwzięć służących ograniczaniu skutków suszy. Możliwe jest bowiem wsparcie przedsięwzięć związanych z budową, przebudową lub remontem urządzeń wodnych i infrastruktury towarzyszącej

Lp.	Podmiot/osoba prywatna zgłaszająca uwagę/propozycję zmiany	Nr Priorytetu FEWL 21-27	Cel Szczegółowy / Pełna nazwa wskaźnika/ miejsce zapisu	Treść uwagi/propozycji zmiany (dla zgłoszonej uwagi koniecznym jest podanie konkretnej propozycję zmiany/zapisu/ wartości)	Uzasadnienie uwagi / propozycji zmiany/ dodatkowo, w przypadku propozycji zmian w alokacji należy wskazać obszar zwiększenia środków oraz obszar, z którego środki proponuje się przenieść	Odniesienie Instytucji Zarządzającej programem FEWL 21-27 (IZ)
					rolniczej (np. 58–66% gmin w analizach z 2025 r.), przy udziale powierzchni zagrożonej rzędu 23–26% województwa; • wartości klimatycznego bilansu wodnego (KBW) na znacznym obszarze Polski północno-zachodniej, w tym w części województwa lubuskiego, osiągały poziomy – 120 do –150 mm, co oznacza poważny deficyt wody w okresie wegetacyjnym. Raport IMGW „Klimat Polski 2024” potwierdza, że skumulowane wartości KBW w sezonie wegetacyjnym	służących zmniejszeniu skutków powodzi lub suszy - projekty o charakterze regionalnym i lokalnym wynikające z potrzeb JST. CS przewiduje również możliwość sfinansowania opracowań planów adaptacji do zmian klimatu.

Lp.	Podmiot/osoba prywatna zgłaszająca uwagę/propozycję zmiany	Nr Priorytetu FEWL 21-27	Cel Szczegółowy / Pełna nazwa wskaźnika/ miejsce zapisu	Treść uwagi/propozycji zmiany (dla zgłoszonej uwagi koniecznym jest podanie konkretnej propozycję zmiany/zapisu/ wartości)	Uzasadnienie uwagi / propozycji zmiany/ dodatkowo, w przypadku propozycji zmian w alokacji należy wskazać obszar zwiększenia środków oraz obszar, z którego środki proponuje się przenieść	Odniesienie Instytucji Zarządzającej programem FEWL 21-27 (IZ)
					2024 były na większości obszaru kraju ujemne, co wskazuje na przewagę parowania nad opadami i narastające problemy z niedoborami wody w glebie i środowisku. W województwie lubuskim, gdzie znaczna część terenów to gleby lekkie, a gospodarka w dużym stopniu opiera się na rolnictwie i leśnictwie, przekłada się to bezpośrednio na: • zwiększone ryzyko spadku wydajności ujęć wód podziemnych, • obniżanie się poziomu wód gruntowych, • zmniejszenie naturalnej retencji w krajobrazie, większą podatność na lokalne kryzysy zaopatrzenia w wodę.	

Lp.	Podmiot/osoba prywatna zgłaszająca uwagę/propozycję zmiany	Nr Priorytetu FEWL 21-27	Cel Szczegółowy / Pełna nazwa wskaźnika/ miejsce zapisu	Treść uwagi/propozycji zmiany (dla zgłoszonej uwagi koniecznym jest podanie konkretnej propozycji zmiany/zapisu/ wartości)	Uzasadnienie uwagi / propozycji zmiany/ dodatkowo, w przypadku propozycji zmian w alokacji należy wskazać obszar zwiększenia środków oraz obszar, z którego środki proponuje się przenieść	Odniesienie Instytucji Zarządzającej programem FEWL 21-27 (IZ)
8.	Zrzeszenie Gmin Województwa Lubuskiego	FELB.02	Retencja i przeciwdziałanie niedoborom wody	Uwzględnienie działań retencyjnych, błękitno-zielonej infrastruktury oraz spowalniania odpływu.	Retencja to kluczowe narzędzie adaptacji do zmian klimatu, niezbędne dla stabilności zasobów wodnych, uzasadnienie jak wyżej.	Uwaga konsumuje dotychczasowe zapisy programu. Program FEWL 21-27 w ramach Priorytetu 2. Fundusze Europejskie na zielony rozwój Lubuskiego, CS 2 (iv) przewiduje możliwość wsparcia przedsięwzięć polegających na wspieraniu małej retencji, w tym zagospodarowaniu wód opadowych i roztopowych oraz rozwoju błękitno-zielonej infrastruktury. Ponadto możliwe jest wsparcie przedsięwzięć związanych z budową, przebudową lub remontem urządzeń wodnych i infrastruktury towarzyszącej służących zmniejszeniu skutków powodzi lub suszy - projekty o charakterze regionalnym i lokalnym wynikające z potrzeb JST. Ponadto w ramach ww. CS możliwa jest realizacja projektów polegających na adaptacji terenów zurbanizowanych do zmian klimatu. Wdrażanie działań dla miast innych niż wspieranych na poziomie krajowym. Projekty polegające m. in. na gospodarowaniu wodami opadowymi, rozwoju zielonej i błękitnej infrastruktury obszarów zurbanizowanych.
9.	Zrzeszenie Gmin Województwa Lubuskiego	FELB.02	Poprawa jakości wód i infrastruktury uzdatniania	Wsparcie modernizacji stacji uzdatniania (filtracja, UV, ozonowanie) i ochrony stref ujęć.	Z analiz Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska wynika, że na znacznym odcinku rzek województwa	Uwaga konsumuje dotychczasowe zapisy programu. Zapisy programu FEWL 21-27 w ramach Priorytetu 2. Fundusze Europejskie na zielony

Lp.	Podmiot/osoba prywatna zgłaszająca uwagę/propozycję zmiany	Nr Priorytetu FEWL 21-27	Cel Szczegółowy / Pełna nazwa wskaźnika/ miejsce zapisu	Treść uwagi/propozycji zmiany (dla zgłoszonej uwagi koniecznym jest podanie konkretnej propozycję zmiany/zapisu/ wartości)	Uzasadnienie uwagi / propozycji zmiany/ dodatkowo, w przypadku propozycji zmian w alokacji należy wskazać obszar zwiększenia środków oraz obszar, z którego środki proponuje się przenieść	Odniesienie Instytucji Zarządzającej programem FEWL 21-27 (IZ)
					obserwowane są problemy z eutrofizacją i przekroczeniami wskaźników jakości. Ocena eutrofizacji rzek badanych w latach 2010–2015 wykazała, że w 54% punktów pomiarowo-kontrolnych (43 z 80) stwierdzono eutrofizację obszarów chronionych, najczęściej w związku z przekroczeniami ogólnego węgla organicznego (OWO) oraz fosforanów, a także pogorszeniem elementów biologicznych, takich jak makrofity. Oznacza to, że znaczna część wód powierzchniowych – które często zasilają ujęcia wód podziemnych lub są potencjalnym źródłem wody do zaopatrzenia ludności – znajduje się pod presją ładunków zanieczyszczeń komunalnych i rolniczych.	rozwój Lubuskiego, CS 2 (v) przewidują możliwość finansowania przedsięwzięć w zakresie budowy i modernizacji infrastruktury niezbędnej do ujęcia, uzdatniania, magazynowania i dystrybucji wody do spożycia przez gminy o liczbie ludności nie większej niż 15 tys. mieszkańców. Natomiast gminy o liczbie ludności powyżej 15 tys. mieszkańców o dofinansowanie przedsięwzięć w wyżej wskazanym zakresie mogą starać się w ramach naborów programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027.. Priorytetowym obszarem wsparcia FEWL 21-27 w przedmiotowym obszarze są przedsięwzięcia z zakresu porządkowania gospodarki wodno-ściekowej. Interwencja obejmuje przede wszystkim budowę i modernizację systemów oczyszczania ścieków komunalnych, które są jednym z głównych źródeł biogenów odpowiadających za eutrofizację. Z kolei zaprogramowana interwencja z zakresu poprawy dostępu do infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej, prowadzą do obniżania presji na jakość wód powierzchniowych.

Lp.	Podmiot/osoba prywatna zgłaszająca uwagę/propozycję zmiany	Nr Priorytetu FEWL 21-27	Cel Szczegółowy / Pełna nazwa wskaźnika/ miejsce zapisu	Treść uwagi/propozycji zmiany (dla zgłoszonej uwagi koniecznym jest podanie konkretnej propozycję zmiany/zapisu/ wartości)	Uzasadnienie uwagi / propozycji zmiany/ dodatkowo, w przypadku propozycji zmian w alokacji należy wskazać obszar zwiększenia środków oraz obszar, z którego środki proponuje się przenieść	Odniesienie Instytucji Zarządzającej programem FEWL 21-27 (IZ)
					Dla gmin przekłada się to na wyższe koszty uzdatniania oraz zwiększone ryzyko incydentów jakościowych, szczególnie w sytuacjach ekstremalnych (ulewy, wezbrania, powodzie).	
10.	Zrzeszenie Gmin Województwa Lubuskiego	FELB.02	Redukcja strat wody	Wsparcie wymiany nieszczelnych sieci, usuwania rur z materiałów szkodliwych oraz wdrażania systemów wykrywania wycieków.	Straty w sieciach są wysokie i zagrażają stabilności zaopatrzenia w wodę.	Uwaga konsumuje dotychczasowe zapisy programu. Zapisy programu FEWL 21-27 w ramach Priorytetu 2. Fundusze Europejskie na zielony rozwój Lubuskiego, CS 2 (v) przewidują możliwość finansowania przedsięwzięć w zakresie budowy i modernizacji infrastruktury niezbędnej do ujęcia, uzdatniania, magazynowania i dystrybucji wody do spożycia przez gminy o liczbie ludności nie większej niż 15 tys. mieszkańców. Natomiast gminy o liczbie ludności powyżej 15 tys. mieszkańców o dofinansowanie przedsięwzięć w wyżej wskazanym zakresie mogą starać się w ramach naborów programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027. W treści FEWL 21-27 jednoznacznie wskazano, iż wsparciem objęte mogą zostać przedsięwzięcia w zakresie wydajnych (inteligentnych) sieci

Lp.	Podmiot/osoba prywatna zgłaszająca uwagę/propozycję zmiany	Nr Priorytetu FEWL 21-27	Cel Szczegółowy / Pełna nazwa wskaźnika/ miejsce zapisu	Treść uwagi/propozycji zmiany (dla zgłoszonej uwagi koniecznym jest podanie konkretnej propozycję zmiany/zapisu/ wartości)	Uzasadnienie uwagi / propozycji zmiany/ dodatkowo, w przypadku propozycji zmian w alokacji należy wskazać obszar zwiększenia środków oraz obszar, z którego środki proponuje się przenieść	Odniesienie Instytucji Zarządzającej programem FEWL 21-27 (IZ)
						wodociągowych, pozwalające na efektywne wykorzystanie wody m.in. poprzez wykorzystanie systemów pomiaru zużycia wody czy monitorujących straty sieciowe.
11.	Zrzeszenie Gmin Województwa Lubuskiego	FELB.13, FELB.02	Infrastruktura krytyczna – ciągłość dostaw wody	Uwzględnienie systemów zapewnienia ciągłości dostaw: agregaty, awaryjne chlorowanie, plany ciągłości działania, punkty czerpalne.	<i>Raport NIK z 2023 r.¹ Wskazuje, że żadna ze skontrolowanych gmin nie była przygotowana na zaopatrzenie mieszkańców w wodę w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych. W samorządach nie identyfikowano aktualnych potrzeb i nie planowano kompleksowych działań na wypadek wystąpienia takich zdarzeń. Nie zabezpieczono</i>	Uwaga konsumuje dotychczasowe zapisy programu. Zapisy programu FEWL 21-27 w ramach Priorytetu 2. Fundusze Europejskie na zielony rozwój Lubuskiego, CS 2 (v) przewidują możliwość finansowania przedsięwzięć w zakresie budowy i modernizacji infrastruktury niezbędnej do ujęcia, uzdatniania, magazynowania i dystrybucji wody do spożycia przez gminy o liczbie ludności nie większej niż 15 tys. mieszkańców. Natomiast gminy o liczbie ludności powyżej 15 tys. mieszkańców o dofinansowanie przedsięwzięć w wyżej wskazanym zakresie mogą starać się w ramach naborów programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027 Ponadto Szczegółowy Opis Priorytetów programu FEWL 21-27 (SzOP) wskazuje, iż w ramach Działania FELB.02.08 Gospodarka

¹ Źródło danych: <https://www.nik.gov.pl/plik/id.28921.vp.31753.pdf>

Lp.	Podmiot/osoba prywatna zgłaszająca uwagę/propozycję zmiany	Nr Priorytetu FEWL 21-27	Cel Szczegółowy / Pełna nazwa wskaźnika/ miejsce zapisu	Treść uwagi/propozycji zmiany (dla zgłoszonej uwagi koniecznym jest podanie konkretnej propozycję zmiany/zapisu/ wartości)	Uzasadnienie uwagi / propozycji zmiany/ dodatkowo, w przypadku propozycji zmian w alokacji należy wskazać obszar zwiększenia środków oraz obszar, z którego środki proponuje się przenieść	Odniesienie Instytucji Zarządzającej programem FEWL 21-27 (IZ)
					<i>również dostaw wody na taką okoliczność. Raport wskazuje na wzrost ryzyka deficytu zasobów wodnych w zachodnich województwach, w tym Lubuskim Samorządy nie mają kompleksowych strategii adaptacji wodnej, a systemy ujęć i retencji są przestarzałe. Brakuje długoterminowych planów dla zabezpieczenia wody pitnej i gospodarki wodnej</i>	wodno-ściekowa, w ramach ww. CS możliwe jest wsparcie dla budowy lub modernizacji infrastruktury do ujęcia wody zwiększającej wydajność ujęcia, polepszającej jakość wody oraz zapewniającej bezpieczeństwo zaopatrzenia w wodę mieszkańców.
12.	Federacja Lubuskich Organizacji Pozarządowych	FELB.02	Cel szczegółowy (v) „Wspieranie dostępu do wody oraz zrównoważonej gospodarki wodnej” –	Proponujemy doprecyzowanie opisu interwencji w ramach celu szczegółowego (v) poprzez	Dyrektywa w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi oraz nowe podejście UE do water	Uwaga konsumuje dotychczasowe zapisy programu. Zapisy programu w ramach Priorytetu 2. Fundusze Europejskie na zielony rozwój

Lp.	Podmiot/osoba prywatna zgłaszająca uwagę/propozycję zmiany	Nr Priorytetu FEWL 21-27	Cel Szczegółowy / Pełna nazwa wskaźnika/ miejsce zapisu	Treść uwagi/propozycji zmiany (dla zgłoszonej uwagi koniecznym jest podanie konkretnej propozycję zmiany/zapisu/ wartości)	Uzasadnienie uwagi / propozycji zmiany/ dodatkowo, w przypadku propozycji zmian w alokacji należy wskazać obszar zwiększenia środków oraz obszar, z którego środki proponuje się przenieść	Odniesienie Instytucji Zarządzającej programem FEWL 21-27 (IZ)
			opis typów projektów oraz zakres interwencji w obszarze infrastruktury wodnej.	dodanie możliwości finansowania: • systemów stałego monitorowania jakości wody w ujęciach i w sieci dystrybucyjnej, • publicznych, zrozumiałych dla mieszkańców systemów informowania o jakości wody oraz ewentualnych ograniczeniach w jej użyciu, z możliwością włączania organizacji pozarządowych w społeczny monitoring oraz komunikację ryzyka.	resilience podkreślają znaczenie oceny ryzyka i przejrzystej informacji dla mieszkańców. Obecny zapis FEWL koncentruje się głównie na infrastrukturze technicznej (ujęcia, stacje uzdatniania, sieci), pomijając element systematycznego monitoringu i komunikacji. Doświadczenia powodzi i kryzysów wodnych pokazują, że brak informacji i zaufania do instytucji pogłębia skutki kryzysów oraz zwiększa nierówności (osoby lepiej poinformowane szybciej zabezpieczają się przed zagrożeniami). Włączenie systemów monitoringu i publicznej informacji jako typów projektów zwiększy zgodność programu z polityką UE i krajowymi dokumentami (m.in. Programem Ochrony Ludności), a także	Lubuskiego, CS 2 (v) przewidują możliwość realizacji przedsięwzięć polegających na budowie lub modernizacji infrastruktury do ujęcia wody w zakresie poprawy bezpieczeństwa lub zabezpieczenia zaopatrzenia w wodę mieszkańców. Dlatego też interwencja dotycząca stworzenia systemu monitorowania jakości wody jest możliwa do sfinansowania w ramach programu. Typ projektu dotyczący bezpieczeństwa zaopatrzenia mieszkańców w wodę jest wskazany w Działaniu FELB.02.08 Gospodarka wodno-ściekowa SzOP. FEWL 21-27 wyznaczają ogólne cele i kierunki interwencji w obszarze odporności wodnej, natomiast szczegółowe zakresy działań – w tym możliwość uwzględnienia systemów monitoringu jakości wody oraz publicznych systemów informacji – są definiowane na etapie przygotowania i realizacji konkretnych przedsięwzięć. W kontekście wykorzystania potencjału organizacji pozarządowych w obszarze gospodarowania wodą należy wskazać, że w ramach CS (iv) przewidziano realizację projektów o charakterze edukacyjnym,

Lp.	Podmiot/osoba prywatna zgłaszająca uwagę/propozycję zmiany	Nr Priorytetu FEWL 21-27	Cel Szczegółowy / Pełna nazwa wskaźnika/ miejsce zapisu	Treść uwagi/propozycji zmiany (dla zgłoszonej uwagi koniecznym jest podanie konkretnej propozycję zmiany/zapisu/ wartości)	Uzasadnienie uwagi / propozycji zmiany/ dodatkowo, w przypadku propozycji zmian w alokacji należy wskazać obszar zwiększenia środków oraz obszar, z którego środki proponuje się przenieść	Odniesienie Instytucji Zarządzającej programem FEWL 21-27 (IZ)
					umożliwi wykorzystanie potencjału NGO, które najlepiej znają lokalne problemy i potrafią skutecznie dotrzeć z komunikatami do mieszkańców.	obejmujących m.in. zagadnienia związane ze zmianami klimatycznymi oraz ochroną zasobów wodnych.
13.	Federacja Lubuskich Organizacji Pozarządowych	FELB.02 / FELB.13	FELB.02 – inwestycje w infrastrukturę wodną; FELB.13 – infrastruktura o znaczeniu kryzysowym, odporna na zagrożenia (w tym o podwójnym zastosowaniu).	Proponujemy doprecyzowanie katalogu typów projektów o możliwość finansowania: • alternatywnych ujęć wody (np. studnie awaryjne, ujęcia rezerwowe), • lokalnych magazynów wody pitnej i urządzeń do jej awaryjnej dystrybucji, szczególnie na obszarach wiejskich i w małych miejscowościach, jako element infrastruktury odpornej na kryzysy (awarie, skażenia, powodzie, przerwy w dostawach energii).	Przerwy w dostawach wody z systemu wodociągowego bezpośrednio zagrażają zdrowiu i bezpieczeństwu mieszkańców, zwłaszcza na terenach wiejskich i w małych gminach, gdzie brak alternatywnych źródeł. Unijne przepisy po przeglądzie śródkresowym zachęcają do inwestowania w infrastrukturę o podwójnym zastosowaniu (dual-use) oraz wzmacniania odporności infrastruktury krytycznej, w tym wodnej. Ujęcia rezerwowe, magazyny wody i lokalne systemy dystrybucji to stosunkowo niewielkie koszty w porównaniu z	Uwaga konsumuje dotychczasowe zapisy programu. W FEWL 21-27 zakres wsparcia w obszarze gospodarki wodnej został określony na poziomie ogólnych kierunków interwencji, umożliwiających wzmacnianie odporności systemów zaopatrzenia w wodę oraz zwiększanie bezpieczeństwa mieszkańców. Katalog typów projektów ma charakter ramowy i nie stanowi zamkniętej listy działań – szczegółowe rozwiązania techniczne oraz elementy infrastruktury są doprecyzowywane na poziomie SzOP. W tym kontekście wnioskowane działania, takie jak tworzenie alternatywnych ujęć wody, budowa lokalnych magazynów wody pitnej czy wyposażenie w urządzenia do jej awaryjnej dystrybucji, mogą być rozważane jako elementy przedsięwzięć wpisujących się w cele programu

Lp.	Podmiot/osoba prywatna zgłaszająca uwagę/propozycję zmiany	Nr Priorytetu FEWL 21-27	Cel Szczegółowy / Pełna nazwa wskaźnika/ miejsce zapisu	Treść uwagi/propozycji zmiany (dla zgłoszonej uwagi koniecznym jest podanie konkretnej propozycję zmiany/zapisu/ wartości)	Uzasadnienie uwagi / propozycji zmiany/ dodatkowo, w przypadku propozycji zmian w alokacji należy wskazać obszar zwiększenia środków oraz obszar, z którego środki proponuje się przenieść	Odniesienie Instytucji Zarządzającej programem FEWL 21-27 (IZ)
					dużymi projektami liniowymi, ale ich znaczenie w sytuacji kryzysu jest kluczowe – pozwalają zapewnić minimalny poziom zaopatrzenia w wodę pitną nawet w przypadku awarii głównej sieci. Dlatego zasadne jest wyraźne wskazanie takich inwestycji jako kwalifikowalnych w FELB.02 i FELB.13.	
14.	Federacja Lubuskich Organizacji Pozarządowych / Odrzańska Rada Rzeczna, Stowarzyszenie Inicjatyw Twórczych Kod_Krowa	FELB.13	Priorytet 13 – działania na rzecz bezpieczeństwa mieszkańców województwa, w szczególności część dotycząca infrastruktury o znaczeniu kryzysowym i ciągłości działania.	Proponujemy dodanie możliwości finansowania: • opracowania i aktualizacji gminnych i powiatowych planów zarządzania kryzysowego, • lokalnych planów ciągłości działania (BCP) dla infrastruktury krytycznej, w tym wodno-ściekowej, realizowanych w powiązaniu z inwestycjami infrastrukturalnymi	Krajowe dokumenty w obszarze zarządzania kryzysowego oraz Program Ochrony Ludności podkreślają konieczność regularnej aktualizacji planów, procedur informowania, ewakuacji i zabezpieczenia infrastruktury krytycznej. Obecny opis Priorytetu 13 skupia się głównie na inwestycjach twardych (drogi, przeprawy, obiekty logistyczne, infrastruktura energetyczna), a brakuje	Uwaga nieuwzględniona Wsparcie w ramach nowych priorytetów nie obejmuje przygotowania planów zarządzania kryzysowego, ewakuacji, etc. Stąd w Priorytecie 13. Fundusze Europejskie dla bezpieczeństwa mieszkańców województwa lubuskiego, CS (iii) Rozwój odpornej infrastruktury obronnej, przy priorytetowym traktowaniu infrastruktury podwójnego zastosowania, w tym w celu wspierania mobilności wojskowej w Unii, oraz zwiększanie gotowości cywilnej, przewiduje się możliwość wsparcia wyłącznie przedsięwzięć infrastrukturalnych. Nie przewiduje się w jego ramach wspierania

Lp.	Podmiot/osoba prywatna zgłaszająca uwagę/propozycję zmiany	Nr Priorytetu FEWL 21-27	Cel Szczegółowy / Pełna nazwa wskaźnika/ miejsce zapisu	Treść uwagi/propozycji zmiany (dla zgłoszonej uwagi koniecznym jest podanie konkretnej propozycję zmiany/zapisu/ wartości)	Uzasadnienie uwagi / propozycji zmiany/ dodatkowo, w przypadku propozycji zmian w alokacji należy wskazać obszar zwiększenia środków oraz obszar, z którego środki proponuje się przenieść	Odniesienie Instytucji Zarządzającej programem FEWL 21-27 (IZ)
				finansowanymi z FEWL 21–27.	komponentu planistycznego i operacyjnego. Bez aktualnych planów, ćwiczeń i procedur również najlepsza infrastruktura może nie zostać wykorzystana efektywnie w sytuacji zagrożenia. Umożliwienie finansowania tego typu opracowań zwiększy spójność FEWL z krajową oceną ryzyka i pozwoli samorządom przygotować się do kryzysów wodnych, powodziowych i innych zagrożeń w sposób systemowy.	tworzenia wskazanych rodzajów planów i opracowań. Zakres wsparcia podjęty w tym priorytecie jest zgodny z zapisami ujętymi w Rozporządzeniu Delegowanym Komisji (UE) 2025/2190 z dnia 22 września 2025 r. zmieniającym załącznik I do rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 w odniesieniu do nomenklatury wymiarów i kodów rodzajów interwencji w ramach EFRR, EFS+, Funduszu Spójności i FST, które wskazują się, iż wsparciem może być objęta infrastruktura obronna oraz budowa i modernizacja infrastruktury podwójnego zastosowania, w tym na potrzeby mobilności wojskowej.
15.	Federacja Lubuskich Organizacji Pozarządowych	FELB.02	Cel szczegółowy (v) – fragment dotyczący modernizacji sieci wodociągowych, ograniczania strat i poprawy efektywności.	Proponujemy doprecyzowanie, że w ramach FELB.02 możliwe jest finansowanie: działań ograniczających straty wody w sieciach (np. inteligentne systemy wykrywania wycieków, wymiana najbardziej awaryjnych odcinków),	W krajowych dokumentach sektorowych oraz w UE rośnie nacisk na efektywność wykorzystania wody. Straty wody w sieciach stanowią istotne obciążenie finansowe dla mieszkańców oraz zwiększają presję na środowisko. Jednocześnie doświadczenia innych	Uwaga konsumuje dotychczasowe zapisy programu. W treści FEWL 21-27 jednoznacznie wskazano, iż wsparciem objęte mogą zostać przedsięwzięcia w zakresie wydajnych (inteligentnych) sieci wodociągowych, pozwalające na efektywne wykorzystanie wody m.in. poprzez wykorzystanie systemów pomiaru zużycia wody czy monitorujących straty sieciowe.

Lp.	Podmiot/osoba prywatna zgłaszająca uwagę/propozycję zmiany	Nr Priorytetu FEWL 21-27	Cel Szczegółowy / Pełna nazwa wskaźnika/ miejsce zapisu	Treść uwagi/propozycji zmiany (dla zgłoszonej uwagi koniecznym jest podanie konkretnej propozycję zmiany/zapisu/ wartości)	Uzasadnienie uwagi / propozycji zmiany/ dodatkowo, w przypadku propozycji zmian w alokacji należy wskazać obszar zwiększenia środków oraz obszar, z którego środki proponuje się przenieść	Odniesienie Instytucji Zarządzającej programem FEWL 21-27 (IZ)
				edukacji mieszkańców w zakresie oszczędzania wody i racjonalnego korzystania z zasobów, realizowanej m.in. przez samorządy, operatorów sieci oraz organizacje pozarządowe.	krajów UE pokazują, że obok inwestycji technicznych (wymiana rur, modernizacja sieci) ogromne znaczenie mają zmiany zachowań użytkowników oraz edukacja w zakresie oszczędzania wody. Doprecyzowanie zapisów tak, by obejmowały zarówno ograniczanie wycieków, jak i działania edukacyjne, pozwoli realizować kompleksowe projekty łączące modernizację infrastruktury z budowaniem odpowiedzialnych postaw społecznych.	W kontekście przedsięwzięć o charakterze edukacyjnym należy wskazać, że w ramach CS (iv) przewidziano realizację projektów o charakterze edukacyjnym, obejmujących m.in. zagadnienia związane ze zmianami klimatycznymi oraz ochroną zasobów wodnych.
16.	Federacja Lubuskich Organizacji Pozarządowych / Odrzańska Rada Rzeczna, Stowarzyszenie Inicjatyw Twórczych Kod_Krowa	FELB.13 / FELB.14	FELB.13 – infrastruktura i systemy bezpieczeństwa mieszkańców; FELB.14 – działania EFS+ w obszarze gotowości cywilnej i podnoszenia umiejętności.	Proponujemy: 1. Rozszerzenie opisu interwencji w Priorytetach 13 i 14 o możliwość finansowania: - programów edukacyjnych i ćwiczeń dotyczących bezpieczeństwa wodnego	Nowe przepisy EFS+ umożliwiają finansowanie podnoszenia kompetencji w zakresie gotowości cywilnej, w tym w obszarze zagrożeń wodnych. Doświadczenia z powodzi i susz pokazują, że sama infrastruktura nie wystarcza – o skali strat	Uwaga nieuwzględniona Interwencja wprowadzana do FEWL 21-27 Priorytetem 13. Fundusze Europejskie dla bezpieczeństwa mieszkańców województwa lubuskiego oraz Priorytetem 14 Fundusze Europejskie dla bezpieczeństwa i gotowości cywilnej mieszkańców została zaplanowana jako odpowiedź na dynamiczne zmiany geopolityczne, rosnące zagrożenia

Lp.	Podmiot/osoba prywatna zgłaszająca uwagę/propozycję zmiany	Nr Priorytetu FEWL 21-27	Cel Szczegółowy / Pełna nazwa wskaźnika/ miejsce zapisu	Treść uwagi/propozycji zmiany (dla zgłoszonej uwagi koniecznym jest podanie konkretnej propozycji zmiany/zapisu/wartości)	Uzasadnienie uwagi / propozycji zmiany/ dodatkowo, w przypadku propozycji zmian w alokacji należy wskazać obszar zwiększenia środków oraz obszar, z którego środki proponuje się przenieść	Odniesienie Instytucji Zarządzającej programem FEWL 21-27 (IZ)
				oraz przygotowania na kryzysy wodne, - projektów włączających społeczności lokalne i NGO w tworzenie i aktualizację lokalnych planów reagowania na sytuacje kryzysowe w obszarze wody. 2. Uwzględnienie możliwości utworzenia w regionie pierwszego w kraju Centrum Kryzysu Wodnego – centrum kompetencji i edukacji praktycznej w zakresie odporności na suszę, powódź oraz przerwy w dostawach wody, działającego w formule „train the trainers” (szkolenie multiplikatorów) we współpracy ze szkołami, samorządami, służbami i organizacjami pozarządowymi.	decyduje poziom przygotowania ludzi, znajomość procedur i ćwiczenia z reagowania. Raport „Kiedy pękają tamy” Fundacji Batorego wskazuje na deficyt współpracy instytucji publicznych ze społeczeństwem obywatelskim w zakresie planowania i reagowania na kryzysy. Centrum Kryzysu Wodnego oraz programy edukacyjne pozwoliłyby systemowo podnieść kompetencje mieszkańców, szkół, OSP, NGO i samorządów w obszarze bezpieczeństwa wodnego, wpisując się zarówno w cele FEWL, jak i w krajowy Program Ochrony Ludności oraz rekomendacje UE dotyczące budowania odporności lokalnej.	hybrydowe, cyberzagrożenia oraz potrzebę wzmocnienia odporności społecznej i instytucjonalnej regionu. Zakres wsparcia został ściśle określony w art. 12c rozporządzenia EFS+ (<i>Wspieranie rozwoju umiejętności w dziedzinie gotowości cywilnej, w przemyśle obronnym, w tym w odniesieniu do zdolności w zakresie technologii podwójnego zastosowania, oraz w dziedzinie cyberbezpieczeństwa</i>). Pojęcie gotowości cywilnej odnosi się do szerokiej umiejętności społeczeństwa do reagowania na różnego rodzaju zagrożenia – nie tylko w sytuacji konfliktu zbrojnego. Doprecyzowanie zakresu wsparcia oraz określenie katalogu beneficjentów będzie miało miejsce na poziomie SzOP oraz definiowania kryteriów oceny. W programie w opisie interwencji nie wskazuje się również konkretnych projektów – wskazuje się katalog głównych działań, które z założenia są znacznie szersze niż typy projektów i projekty. Priorytety 13 i 14 obejmują głównie działania związane z bezpieczeństwem mieszkańców w rozumieniu infrastrukturalnym (Priorytet 13) oraz rozwój kompetencji służących reagowaniu na różnego rodzaju sytuacje nadzwyczajne i zagrożenia bezpieczeństwa (Priorytet 14). Mają one wzmocnić odporność

Lp.	Podmiot/osoba prywatna zgłaszająca uwagę/propozycję zmiany	Nr Priorytetu FEWL 21-27	Cel Szczegółowy / Pełna nazwa wskaźnika/ miejsce zapisu	Treść uwagi/propozycji zmiany (dla zgłoszonej uwagi koniecznym jest podanie konkretnej propozycję zmiany/zapisu/ wartości)	Uzasadnienie uwagi / propozycji zmiany/ dodatkowo, w przypadku propozycji zmian w alokacji należy wskazać obszar zwiększenia środków oraz obszar, z którego środki proponuje się przenieść	Odniesienie Instytucji Zarządzającej programem FEWL 21-27 (IZ)
						instytucji, szkół, służb oraz społeczności lokalnych na wyzwania związane m.in. z bezpieczeństwem publicznym, zagrożeniami hybrydowymi czy cyberatakami. W związku z powyższym inicjatywy edukacyjne w obszarze bezpieczeństwa wodnego nie stanowią bezpośredniego przedmiotu interwencji określonej w Priorytecie 13 i Priorytecie 14 – wszelkie działania informacyjno-edukacyjne mogą ewentualnie stanowić element ściśle związany z realizacją konkretnego projektu.
17.	Federacja Lubuskich Organizacji Pozarządowych / Odrzańska Rada Rzeczna, Stowarzyszenie Inicjatyw Twórczych Kod_Krowa	FELB.02 / FELB.13	FELB.02 – infrastruktura wodna; FELB.13 – systemy bezpieczeństwa mieszkańców (w tym infrastruktura ostrzegania i reagowania).	Proponujemy dodanie do katalogu typów projektów możliwości finansowania: • prostych, lokalnych systemów ostrzegania i informowania mieszkańców o skażeniach wody, awariach i przerwach w dostawach (np. komunikaty SMS, tablice świetlne, syreny, aplikacje lokalne), • integracji tych systemów z rozwiązaniami krajowymi (RSO, Alert	Badania po powodzi z 2024 r. („Kiedy rzeka przekracza granice”) oraz analizy społeczne wskazują, że brak wczesnego, zrozumiałego ostrzegania znacząco zwiększa straty i poczucie chaosu. W wielu gminach, szczególnie małych i wiejskich, nie funkcjonują żadne lokalne systemy szybkiego powiadamiania o zagrożeniach wodnych. Finansowanie prostych, tanich w utrzymaniu	Uwaga konsumuje dotychczasowe zapisy programu W ramach Priorytetu 2. Fundusze Europejskie na zielony rozwój Lubuskiego, CS 2 (v) przewiduje w kontekście cyfryzacji możliwość wsparcia inteligentnych sieci wodociągowych umożliwiających efektywne gospodarowanie wodą, ograniczanie strat i podnoszenie niezawodności systemu. Z kolei interwencja w planowanym do wprowadzenia Priorytecie 13 Fundusze Europejskie na bezpieczeństwo mieszkańców Lubuskiego, CS (iii): Rozwój odpornej infrastruktury obronnej, przy priorytetowym traktowaniu infrastruktury podwójnego zastosowania oraz zwiększanie gotowości cywilnej została zaplanowana jako

Lp.	Podmiot/osoba prywatna zgłaszająca uwagę/propozycję zmiany	Nr Priorytetu FEWL 21-27	Cel Szczegółowy / Pełna nazwa wskaźnika/ miejsce zapisu	Treść uwagi/propozycji zmiany (dla zgłoszonej uwagi koniecznym jest podanie konkretnej propozycję zmiany/zapisu/ wartości)	Uzasadnienie uwagi / propozycji zmiany/ dodatkowo, w przypadku propozycji zmian w alokacji należy wskazać obszar zwiększenia środków oraz obszar, z którego środki proponuje się przenieść	Odniesienie Instytucji Zarządzającej programem FEWL 21-27 (IZ)
				RCB) oraz z lokalnymi planami zarządzania kryzysowego.	systemów ostrzegania i informacji (w połączeniu z edukacją mieszkańców, jak na nie reagować) jest jednym z najbardziej efektywnych kosztowo działań budujących odporność społeczności lokalnych. Zapis w FEWL wprost umożliwiający takie projekty wzmocni realne bezpieczeństwo mieszkańców i uzupełni inwestycje infrastrukturalne.	odpowiedź na dynamiczne zmiany geopolityczne i skupia się, w myśl art. 1 zmienionego rozporządzenia dot. EFRR (Rozporządzenie 2025/1914), na rozwoju odpornej infrastruktury obronnej, przy priorytetowym traktowaniu infrastruktury podwójnego zastosowania oraz zwiększanie gotowości cywilnej. Jednocześnie należy podkreślić, że jeśli postulowane rozwiązania miałyby formę cyfrowej usługi publicznej to takie działania mogłyby mieścić się w Priorytecie 1 – Fundusze Europejskie dla lubuskiej gospodarki, CS (ii) Czerpanie korzyści z cyfryzacji dla obywateli, przedsiębiorstw, organizacji badawczych i instytucji publicznych. Ten obszar programu obejmuje bowiem rozwój e-usług publicznych, narzędzi komunikacji elektronicznej administracji oraz cyfrowych kanałów informowania mieszkańców.
18.	Federacja Lubuskich Organizacji Pozarządowych / Odrzańska Rada Rzeczna, Stowarzyszenie	FELB.14	Priorytet 14 – opis beneficjentów i typów projektów w obszarze podnoszenia umiejętności związanych z gotowością cywilną.	Proponujemy doprecyzowanie, że w ramach Priorytetu 14 kwalifikowalnymi beneficjentami działań rozwijających kompetencje w zakresie gotowości	Zasada partnerstwa i nowe rozwiązania EFS+ podkreślają znaczenie NGO w przygotowaniu społeczeństwa do reagowania na kryzysy. To właśnie organizacje	Uwaga nieuwzględniona Program nie określa katalogu beneficjentów, stąd w jego zapisach określone zostały główne grupy docelowe, a więc grupy, do których kierowane będzie wsparcie w zakresie rozwijania kompetencji, wzmacniania

Lp.	Podmiot/osoba prywatna zgłaszająca uwagę/propozycję zmiany	Nr Priorytetu FEWL 21-27	Cel Szczegółowy / Pełna nazwa wskaźnika/ miejsce zapisu	Treść uwagi/propozycji zmiany (dla zgłoszonej uwagi koniecznym jest podanie konkretnej propozycji zmiany/zapisu/ wartości)	Uzasadnienie uwagi / propozycji zmiany/ dodatkowo, w przypadku propozycji zmian w alokacji należy wskazać obszar zwiększenia środków oraz obszar, z którego środki proponuje się przenieść	Odniesienie Instytucji Zarządzającej programem FEWL 21-27 (IZ)
	Inicjatyw Twórczych Kod_Krowa			cywilnej są również organizacje pozarządowe, w tym lokalne grupy działania (LGD), OSP oraz inne podmioty społeczeństwa obywatelskiego realizujące edukację pozaformalną, ćwiczenia i projekty budujące odporność społeczności lokalnych (w tym w zakresie bezpieczeństwa wodnego).	pozarządowe, a zwłaszcza OSP i lokalne grupy działania najczęściej prowadzą działania edukacyjne „w terenie”, docierając do osób i środowisk, które nie korzystają z klasycznych form kształcenia. Wyraźne wskazanie ich jako beneficjentów Priorytetu 14 zapewni, że fundusze na gotowość cywilną nie będą kierowane wyłącznie do dużych instytucji, lecz wspierać będą również oddolne inicjatywy, budujące realną odporność społeczności lokalnych, zwłaszcza lubuskich wsi i małych miast.	gotowości cywilnej oraz budowania odporności społecznej. Typy beneficjentów – w rozumieniu potencjalnych wnioskodawców – zostaną określone m.in. w dokumentacji wdrożeniowej, tj. w (SzOP). Dokument ten doprecyzuje katalog podmiotów uprawnionych do aplikowania w ramach poszczególnych działań Priorytetu 14.
19.	Federacja Lubuskich Organizacji Pozarządowych / Odrzańska Rada Rieczna, Stowarzyszenie Inicjatyw	Poziom całego programu – podział i przesunięcia alokacji pomiędzy priorytetami.	Część dokumentu dotycząca zmian alokacji i nowych priorytetów związanych z obronnością.	Proponujemy wprowadzenie zapisu o charakterze gwarancyjnym, że przesunięcia środków na Priorytety związane z obronnością i infrastrukturą o podwójnym zastosowaniu nie będą	Nasze województwo jest obszarem dotkniętym skutkami powodzi 2024 r., a jednocześnie regionem o znaczącym udziale obszarów wiejskich. Z punktu widzenia mieszkańców bezpieczeństwo wodne	Uwaga nieuwzględniona Uwaga nie może zostać uwzględniona, ponieważ wprowadzanie nowych priorytetów do programu musiało zostać sfinansowane w ramach istniejącej alokacji. Zatem każde przesunięcie środków z dowolnego obszaru jest związane z ograniczeniem skali jego wsparcia. W tym kontekście należy wskazać

Lp.	Podmiot/osoba prywatna zgłaszająca uwagę/propozycję zmiany	Nr Priorytetu FEWL 21-27	Cel Szczegółowy / Pełna nazwa wskaźnika/ miejsce zapisu	Treść uwagi/propozycji zmiany (dla zgłoszonej uwagi koniecznym jest podanie konkretnej propozycję zmiany/zapisu/ wartości)	Uzasadnienie uwagi / propozycji zmiany/ dodatkowo, w przypadku propozycji zmian w alokacji należy wskazać obszar zwiększenia środków oraz obszar, z którego środki proponuje się przenieść	Odniesienie Instytucji Zarządzającej programem FEWL 21-27 (IZ)
	Twórczych Kod_Krowa			prowadziły do ograniczenia kluczowych inwestycji w bezpieczeństwo wodne, adaptację do zmian klimatu i budowanie odporności społecznej, w szczególności na obszarach wiejskich i w małych miejscowościach o niskim poziomie skanalizowania.	(dostęp do wody pitnej w kryzysie, systemy ostrzegania, odporne ujęcia) jest równie istotne jak przeprawy mostowe czy infrastruktura logistyczna. Nowe przepisy unijne pozwalają na przesunięcia środków na cele związane z obronnością, ale jednocześnie w dokumentach strategicznych UE mocno akcentowana jest konieczność łączenia tych inwestycji z długofalową odpornością infrastruktury krytycznej oraz lokalnych społeczności. Ujęcie takiego zapisu w FEWL zmniejszy ryzyko, że środki na bezpieczeństwo wodne i odporność społeczną zostaną „wypchnięte” przez duże projekty obronne, i pomoże zachować równowagę między bezpieczeństwem militarnym a	na priorytety inwestycyjne zapisane w programie dla obszaru gospodarki wodno-ściekowej. Pod kątem zapewnienia realizacji tych głównych priorytetów była realizowana identyfikacja możliwości przesunięcia środków z tego zakresu interwencji. Natomiast zadania obejmujące gospodarowanie zasobami wodnymi w kontekście np. zmian klimatu, w tym retencjonowania wody, niebiesko-zielonej infrastruktury, infrastruktury przeciwpowodziowej, ponownego wykorzystania wód opadowych, itd. nie zostają w żaden sposób ograniczone – zmiana programu nie ingeruje w alokację dla tej interwencji.

Lp.	Podmiot/osoba prywatna zgłaszająca uwagę/propozycję zmiany	Nr Priorytetu FEWL 21-27	Cel Szczegółowy / Pełna nazwa wskaźnika/ miejsce zapisu	Treść uwagi/propozycji zmiany (dla zgłoszonej uwagi koniecznym jest podanie konkretnej propozycji zmiany/zapisu/wartości)	Uzasadnienie uwagi / propozycji zmiany/ dodatkowo, w przypadku propozycji zmian w alokacji należy wskazać obszar zwiększenia środków oraz obszar, z którego środki proponuje się przenieść	Odniesienie Instytucji Zarządzającej programem FEWL 21-27 (IZ)
					bezpieczeństwem codziennego życia mieszkańców.	
20.	Odrzańska Rada Reczna, Stowarzyszenie Inicjatyw Twórczych Kod_Krowa	FELB.02	Cel szczegółowy (v) „Wspieranie dostępu do wody oraz zrównoważonej gospodarki wodnej” – opis typów projektów oraz zakres interwencji w obszarze infrastruktury wodnej.	Proponujemy doprecyzowanie opisu interwencji w ramach celu szczegółowego (v) poprzez dodanie możliwości finansowania: • systemów stałego monitorowania jakości wody w ujęciach i w sieci dystrybucyjnej, • publicznych, zrozumiałych dla mieszkańców systemów informowania o jakości wody oraz ewentualnych ograniczeniach w jej użyciu, z możliwością włączania organizacji pozarządowych w społeczny monitoring oraz komunikację ryzyka. • rozwiązań umożliwiających	Dyrektywa 2020/2184 w sprawie jakości wody do spożycia przez ludzi oraz nowe podejście UE do water resilience podkreślają znaczenie oceny ryzyka i przejrzystej informacji dla mieszkańców. Obecny zapis FEWL koncentruje się głównie na infrastrukturze technicznej (ujęcia, stacje uzdatniania, sieci), pomijając element systematycznego monitoringu i komunikacji. Doświadczenia powodzi i kryzysów wodnych pokazują, że brak informacji i zaufania do instytucji pogłębia skutki kryzysów oraz zwiększa nierówności (osoby lepiej poinformowane szybciej zabezpieczają się przed zagrożeniami). Włączenie systemów monitoringu i publicznej	Uwaga konsumuje dotychczasowe zapisy programu. FEWL 21-27 wyznacza ogólne cele i kierunki interwencji w obszarze odporności wodnej natomiast szczegółowe zakresy działań – w tym możliwość uwzględnienia systemów monitoringu jakości wody oraz publicznych systemów informacji – są definiowane na etapie przygotowania i realizacji konkretnych przedsięwzięć. Program również nie określa beneficjentów działań (ani partnerów w projektach), wskazuje na odbiorców wsparcia. Natomiast katalog beneficjentów jest definiowany na poziomie dokumentów wdrożeniowych. Odnosnie komunikowania ze społeczeństwem, to możliwość realizacji takich projektów w szerokim aspekcie przewidziano w ramach CS 2(iv).

Lp.	Podmiot/osoba prywatna zgłaszająca uwagę/propozycję zmiany	Nr Priorytetu FEWL 21-27	Cel Szczegółowy / Pełna nazwa wskaźnika/ miejsce zapisu	Treść uwagi/propozycji zmiany (dla zgłoszonej uwagi koniecznym jest podanie konkretnej propozycję zmiany/zapisu/ wartości)	Uzasadnienie uwagi / propozycji zmiany/ dodatkowo, w przypadku propozycji zmian w alokacji należy wskazać obszar zwiększenia środków oraz obszar, z którego środki proponuje się przenieść	Odniesienie Instytucji Zarządzającej programem FEWL 21-27 (IZ)
				włączanie organizacji pozarządowych w społeczny monitoring oraz komunikację ryzyka w obszarze bezpieczeństwa wodnego.	informacji jako typów projektów zwiększy zgodność programu z polityką UE i krajowymi dokumentami (m.in. Programem Ochrony Ludności), a także umożliwi wykorzystanie potencjału NGO, które najlepiej znają lokalne problemy i potrafią skutecznie dotrzeć z komunikatami do mieszkańców. Doświadczenia powodzi 2024 r. i susz wskazują, że brak przejrzystej informacji i zaufania do instytucji istotnie zwiększa skutki kryzysów – zarówno w wymiarze materialnym, jak i społecznym, dlatego kluczowe jest włączenie organizacji pozarządowych w ten proces za pomocą mechanizmów finansowych.	

Odniesienie horyzontalne:

Należy podkreślić, że IZ, której rolę pełni Zarząd Województwa Lubuskiego – nie otrzymała od Komisji Europejskiej dodatkowych środków na realizację nowych priorytetów. Zgodnie z wymogami rozporządzenia konieczne było więc zabezpieczenie finansowania tych priorytetów w ramach istniejącej alokacji programu, tj. poprzez „znalezienie” środków wewnątrz programu.

W związku z tym propozycja rozszerzenia komponentu obronnościowego (z ang. defence) w programie o kolejne obszary łączyłaby się z koniecznością zapewnienia alokacji na ich realizację. Należy wskazać, iż możliwości w tym zakresie są mocno ograniczone i zaproponowana wysokość przesunięcia jest wartością maksymalną. Oznacza to, iż propozycja rozszerzenia powinna zawierać rekomendację o obszarach, które zostaną wyłączone z komponentu obronnościowego (przesunięcie alokacji do proponowanych obszarów) lub ograniczonych zakresowo (do jakiej wysokości środków, wskaźników).

Przy proponowaniu nowych – dodatkowych – obszarów do objęcia wsparciem w ramach komponentu defence programu FEWL 21-27 bardzo ważnym jest fakt, iż IZ (24 lipca 2025 r., za pośrednictwem korespondencji elektronicznej) zwróciła się do wszystkich partnerstw jednostek samorządu terytorialnego w ramach wymiaru terytorialnego programu (wymiar terytorialny FEWL 21-27 obejmuje wszystkie gminy w regionie tworzące Zintegrowane Inwestycje Terytorialne – ZIT lub partnerstwa gmin w ramach Innych Instrumentów Terytorialnych – IIT) o analizę ich potencjału i potrzeb w zakresie realizacji nowych celów UE, przedstawiając cały katalog możliwego wsparcia. Żadne z partnerstw nie wyraziło zainteresowania realizacją projektów w ramach tej inicjatywy, podczas gdy istnieje duże zainteresowanie i potrzeba wsparcia inwestycji „obronnych”.

Należy mieć również na uwadze, iż perspektywa finansowa 2021-2027 jest już w drugiej połowie realizacji, co oznacza, że okres realizacji przedsięwzięć jest już mocno ograniczony czasowo. W tym kontekście, zaprojektowane wsparcie opiera się o identyfikację możliwych do realizacji konkretnych przedsięwzięć, co pozwala ocenić ich potencjalne wpisywanie się w założenia interwencji oraz zagwarantować terminową ich realizację.